

каючих порід великої рогатої худоби, а й новостворених комерційних та транскордонних. Зокрема, в сховищах знаходиться 19050 спермодоз української червоно-рябої молочної, 10055 – української чорно-рябої молочної, 14864 – симентальської, 1000 – української червоної молочної, 20349 – чорно-рябої та 8045 – червоно-рябої голштинської порід, 221 доза монбельярдських бугаїв та 1100 – джерсейських, 3490 – англерської та 500 – червоної датської породи, 1197 – породи пінцгау. Є в наявності сперма новостворених порід м'ясної худоби: місцевих (української, волинської та південної м'ясних, знам'янського ВПТ поліської м'ясної) та транскордонних (блонд акітен, кіан, мен-анжу, лімузин, гаскон, шароле та синтетична популяція ІНРА-95). Запаси генетичного матеріалу локальних порід великої рогатої худоби включають сперму від 9 бугаїв білоголової української, 5 – лебединської, 15 – бурої карпатської, 3 – червоної степової та 5 сірої української. На перспективу планується збір біологічного матеріалу, включаючи сперму, ооцити, ембріони, волосяні фолікули та інші соматичні клітини (тканини), для поповнення Банку генетичних ресурсів тварин (включаючи Банк ДНК) локальних порід усіх видів сільськогосподарських тварин України. Потребує розгляду доцільність використання генетичного матеріалу Банку генетичних ресурсів тварин Інституту розведення і генетики тварин НААН не тільки для цілей довгострокового збереження і підтримання гетерозиготності в генофондових стадах, а і його цілеспрямованого використання (за наявності надлишку) в дослідних чи племінних господарствах.

Отже, за умови впровадження в практику оновленої методології управління генетичними ресурсами тварин, включаючи збереження генофонду зазначених зникаючих порід та за умови закладення в Банк генетичних ресурсів тварин біологічного матеріалу для його формування як Банку ДНК, спермо-, ооцито- та ембріобанку, уявляється можливим підтримання наявного біорізноманіття на достатньому за міжнародними вимогами рівні.

УДК 636.082 (477)

**РЕЗУЛЬТАТИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ СТАТУСІВ РИЗИКУ
ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ВИЖИВАННЯ ІСНУЮЧИХ В УКРАЇНІ
МОЛОЧНИХ І МОЛОЧНО-М'ЯСНИХ ПОРІД
ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ**

І. В. Гузєв

Інститут розведення і генетики тварин НААН

Із п'ятнадцяти молочних і комбінованих порід худоби України лише чотири (менше третини) однозначно і надійно знаходяться *Поза зоною ризику*.

© І. В. Гузєв, 2012

Це, у порядку убунання маточного поголів'я – українські чорно-ряба, червоно-ряба молочні породи, голштинська і українська червона молочна породи. Загальний популяційний потенціал цих порід цілком достатній задля їхнього безпроблемного подальшого розвитку. Певна річ, лише за умови нормально налагоджених на загальнодержавному рівні електронних, централізованих і автоматизованих систем реєстрації, обліку походження, відтворення, продуктивності й типу тварин, а також сучасної та міжнародно порівнюваної оцінки плідників за якістю потомства. Крім того, не треба забувати, що додаткового періодичного аналізу свого поточного стану очікують внутрішньопорідні (зональні) типи і відріддя цих порід.

За результатами авторської ідентифікації може виникнути питання: «Чому з такими досить високими популяційними параметрами, до категорії стану *Уразливий* попала симентальська порода?». Причина одна, але дуже істотна: не припустимо низький відсоток чистопорідного розведення. В останні десятиріччя склалося так, що розведення тварин вітчизняних відрідь цієї породи не знаходило підтримки у багатьох селекціонерів і вчених. Процес її стрімкої голштинизації не припинило навіть затвердження і подальший досить нормальний розвиток української червоно-рябої молочної породи. Поступово відійшли від справ істинні ентузіасти породи і вона (перш за все, її молочний і молочно-м'ясний типи) багато років знаходилась у практично безгосподарному (з боку держави) становищі. Ми тут поки що не говоримо про її активну, за підтримки держави, участь в останні два десятиріччя у створенні вітчизняної симентальської м'ясної породи. Між іншим, її реальний генетичний потенціал молочної продуктивності дуже високий і це яскраво демонструють на міжнародній арені (виставках, рекламних матеріалах і каталогах) французьке, швейцарське, німецьке і, особливо, австрійське відріддя симентальської породи. В останні роки немало маточного і бичачого поголів'я, а також сперми плідників цих останніх відрідь було завезено і в Україну. Більше того, і серед господарників, які займаються молочною справою, останнім часом зріс інтерес до цієї міцної, дуже життєздатної і багатофункціональної породи. Тому не викликає сумнівів перспективність її використання в нашій країні задля молочного виробництва у виключно чистопородному розведенні.

За тією самою причиною, лише ще більше посиленої дуже тривалими (вже декілька десятиріч поспіль), різноманітними (із англійською, червоними датською, польською, латвійською та іншими, а останнім часом і з голштинською породами), практично тотальними і нескінченними схрещуваннями, а також з огляду на дуже істотне скорочення за останні 10 років свого поголів'я, *У стан небезпеки* попала наша червона степова порода. І її стан, на превеликий жаль, продовжує погіршуватись, причому на фоні відсутності в нас Програми селекції цієї породи. І якщо відношення до червоної степової докорінно не зміниться вже зараз, то при найближчому перепису і детальній оцінці її стану обов'язково виявиться, що вона вже змогла дуже швидко перескочити критичний поріг і далі може просто перестати існувати як самостійна і самодостатня порода в нашій країні. До

речі, фахівцям потрібно чітко собі уявляти для багатьох наших спеціалістів досить дивну річ, що червона степова порода, яка довгі роки вважалась нашою автохтонною і місцевою, однозначно потрапляє зараз за найсучаснішою класифікацією ФАО до транскордонних і, навіть, не регіональних, а міжнародних, оскільки розводиться не лише в регіоні Європи і Кавказу (Україна тощо), а і – Азії (Казахстан, Туркменистан, Узбекистан, Монголія, Китай тощо). Але якщо ми вважаємо її своєю (за походженням), то і відповідальність за її майбутнє на нас лягає особлива.

Згідно розробленої автором новітньої модифікованої та уніфікованої з міжнародним досвідом методики (Гузєв І.В., 2012), зразу шести породам був понижений на одиницю (одну градацію) клас стану (практично збільшена ступінь ризику) до категорій стану: *Критичний, що контролюється* – українській бурій молочній породі і *Критичний* – лебединській, червоній польській, айрширській, англерській і бурій карпатській породам.

При цьому в українській бурій молочній породі враховувались, перш за все, практична відсутність чистопорідних плідників (хоча і приймалось до уваги розгляд породи як відкритої популяції та використання в ній лише кращих бугаїв поліпшуючої породи) і як наслідок, недостатня частка чистопородного розведення, а також високі показники інбридингу при подальшому використанні дуже обмеженого числа плідників і відносно мала кількість стад (6) чистопородного розведення.

Схожі проблеми у червоної польської породи, із тією лише різницею, що її поголів'я майже в двічі менше, оновлена кількість корів знаходиться в критичній зоні, число стад, що розводяться (4), ще нижче, перспективи продовження подальших схрещувань (зважаючи на відсутність домовленості із польською стороною про придбання хоча б достатньої кількості сперми чистопорідних бугаїв, а також планів створення на її основі зонального типу в українській червоній молочній породі) більш реальні і розрахункові показники рівня інбридингу за покоління і 50 років репродукції дуже високі.

У англерської і бурої кавказької порід враховувались критично низькі значення оновленої чисельності самок, явно недостатні рівні чистопорідного розведення, мала кількість стад (3 і 5), негативні тенденції спаду поголів'я, а у останньої – ще й, в обов'язковому порядку, її вітчизняне походження.

Слабкі ланки нашої племінної популяції айрширської породи – це критичний показник оновленої кількості корів і, особливо, розведення її лише в одному атестованому господарстві.

Лебединській породі була знижена результуюча оцінка через відносно низьку кількість стад (при досить концентрованому їх розташуванні) та недостатню частку чистопорідного розведення.

Крім того, в остаточній оцінці треба особливо загострити увагу на факті відсутності у останніх п'яти порід розроблених і затверджених на державному рівні програм селекції або збереження їхнього генофонду, що не могло не відобразитись на їх теперішньому статусі.

Такі зарубіжні породи, як швіцька і пінцгау, а також, що для нас значно важливіше, наша вітчизняна аборигенна порода – білоголова українська, практично за усіма, як основними, так і допоміжними критеріями одностанно і зразу потрапляють у найуразливішу категорію стану *Критичний* (нижче спускати їх вже нікуди – і так фіксується максимальна небезпека зникнення), але наявність і застосування селекційних програм роботи з даними стадами (які, між іншим, потребують подальшого вдосконалення) дещо піднімає прикінцеву оцінку до третього порогу стану – *Критичний, що контролюється*.

Таким чином, серед усіх п'ятнадцяти, наявних в українському племінному молочному і молочно-м'ясному скотарстві, порід худоби – лише чотири (українські чорно-ряба, червоно-ряба і червона молочні та голштинська) ідентифіковано як ті, що знаходяться *Поза зоною (станом) ризику*; симентальська порода потрапила в *Уразливу* категорію; червона степова – *В стані небезпеки*; ще чотири породи (українська бура молочна, білоголова українська, пінцгау і швіцька) мають статус ризику – *Критичний, що контролюється* і решта п'ять порід (бура карпатська, лебединська, червона польська, англерська і айрширська) характеризуються найгіршим становищем щодо виживання в нашій країні – станом *Критичний*.

УДК 636.082.4:001:929

ПРОФЕСОР І. В. СМІРНОВ – ВИДАТНИЙ УЧЕНИЙ І ПЕДАГОГ

Г. С. Шарапа

Інститут розведення і генетики тварин НААН

Професор І. В. Смирнов народився у Курській області, але все своє свідоме життя пов'язував з Україною, поважав її людей і звичаї, сприяв розвитку цього самобутнього краю. Він у 1937 р. з відзнакою закінчив зоотехнічний факультет Білоцерківського сільськогосподарського інституту, працював у «Асканії-Нова», брав участь у Великій Вітчизняній війні, закінчив аспірантуру у Всесоюзному інституті тваринництва (м. Москва), в 1949 р. захистив кандидатську дисертацію і з того часу знову працював в Україні.

Ще в 1946–1949 рр. І. В. Смирнов, працюючи в лабораторії Всесоюзного інституту тваринництва, а потім в Українському інституті тваринництва (Харків), вперше здійснив заморожування сперми кроля, бугая, барана і жеребця в пакетах з алюмінієвої фольги на поверхні твердого двоокису вуглецю (-78°C), в парах рідкого кисню (-183°C) і в рідкому азоті (-196°C). У 1951 р. вперше у світі отримав телят від сперміїв, що витримали охолодження до -78°C. У подальшому вчений розробляв і удосконалював способи кріоконсервації сперми плідників різних видів тварин в Харківсь-